

SARS YI TLAKUSA TSHALATSHALA RO KAVANYETA IKHONOMI LEYI NGA RIKI ENAWINI, KU YIMISA VUKUNGUNDZWANA NA NKAVULANDZELELANAWU EKA NAWU WA XIBALO NA KHASITOMO

Tshwane, 17 Nyenyakulu 2026 – Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga (SARS) byi seketela hi ku hetiseka Phurogireme ya Rixaka ya Nkavanyeto wa Ikhonomi leyi nga riki Enawini leyi tivisiweke hi Phuresidente Ramaphosa eka Mbulavulo wa yena wa Xiyimo xa Rixaka (SONA). SARS yi tinyiketerile ku hunguta swiyimo hinkwaswo swa vukungundzwana, ntirhisano wa xihundla, na mpfukelamfumo wa swa vugevenga wa khasitomo na tiphuroseke ta xibalo, endzeni na le handle. Qhinga ra Ikhonomi leyi nga riki Enawini ra SARS ri kongomise eka vukungundzwana na vuxisi eka tindzawulo ta mfumo.

SARS a yi ri eku lavisiseni ka swihello swa leswaku swipano swa nkambelo swa khasitomo swi tirhisana hi xihundla na tiejente ta mbhasiso na vatundzi ku voyamisa mikambelo hi nyama hi ncincano wa timali to ba mati tingwenya ti etlela. Nxopaxopo wa swa timali wu boxiwile ehansi ka malinghena leyi hakerisiwaka xibalo leyi tiviseriweke ehansi leyi hundzaka R45 million, leswi fikiseke eka ndzahlekelo wa xibalo xa malinghena wa kwalomuya ka R18 million. Ku kavanyeta xikimi lexi, namuntlha SARS yi tirhisile musecho na ntekelo na swileriso swa nhlayiso ehenhla ka vatirhi wa SARS na mavandla lama xakelanaka ku hlayisa vumbhoni na tinhundzu. Swiendlo swa sweswinyana leswi tekiweke hi SARS swi xakelana na ntsevu wa vatirhi wa sweswi na va khale va SARS na vahakelaxibalo na vaxavisi lava xakelanaka. Vanhu lava ku vulavuriwaka hi vona va ehleketeleriwa ku va va tsandzekile ku landzelela swiboho swa vona swa xinawu tanihi vahakelaxibalo, hi ku nghenelela eka xikimi xa vukungundzwana lexi lahlekeriseke hi ku kongoma vahakelaxibalo na vaxavisi hinkwavo lava tshembekeke na nkwama.

Khomixinara wa SARS Edward Kieswetter u hlamuserile xiendlo xa nsindziso wo landzelela nawu xa sweswinyana tanihi xiphemu xa matshalatshala lama hlanganeke ku sirhelela nkwama, ku sirhelela mindzelekano ya Afrika-Dzonga, no sindzisa vulandzelelanawu handle ka nchavo, tintswalo kumbe ringhohe. "Lava hlawulaka ku xanisa xileriso lexi, hambu i ku suka endzeni kumbe ehandle ka SARS, va endlile vugevenga naswona va fanele va hlangana na switandzhaku" ku vurile Ttn Kieswetter.

SARS yi veka ku tshemba eka vatirhi lava tirhaka emahlweni ko hlengeleta xibalo lexi kolotiwaka no sirhelela vuxavisi lebyi nga enawini. Xileriso lexi xi hlayisa xiyimo na vukorhokeri lebyi ku tiseketeriwaka hi byona hi lava nga sirhelelekangiki eka vaaki va hina. Vutihlamuleri lebyi byi lava endlelo ehenhla ka xisololo na xindzhuti lexi nga kanakanisiki. Hambuko wihi na wihi ku suka eka xiyimo lexi wu nyadza xiyimo no veka nhlangano eka onhako wa ndhuma. Leswi swi khukhula ntshembo wa mani na mani, ku onha vahakelaxibalo lava tshembekeke na vaxavisi, no yivela swisiwana.

SARS yi le ku kanganyiseni no hahlulela ikhonomi leyi nga riki enawini, vukungundzwana bya mitlawa, na vuxisi lebyi hlanganisiweke na tiphurosese ta xibalo. Vugevenga lebyi byi onha no huhurisa migingiriko leyi nga enawini ya ikhonomi. Nkulo wa ikhonomi, ntumbuluxo wa mitirho, na ku humelela ka Maafrika-Dzonga hinkwawo swi le khombyeni. Swiendlo swa nsindziso swa SARS swi longoloxiwa na xikongomelo xa qhinga xa nhlangoano xo endla vulandzelelanawu byi olova naswona nkavulandzelelanawu wu tika no durha. Ku nyika humeleriso wo helela eka Phurogireme ya Rixaka ya Nkavanyeto wa Ikhonomi leyi nga riki Enawini, SARS yi ta tirha na SAPS na NPA ku tshovela milavisiso ya swa vugevenga leyi humeleleke na michuchiso. Maafrika-Dzonga ma nga langutela swo tala mayela na leswi ku nga ri khale.

Khomixinara Kieswetter u ndhundhuzerile swipano leswi khumbekaka eka ndzavisiso no tiyisisa leswaku "SARS yi hanyela ku tirhela Maafrika-Dzonga. Vatirhi va hina vo tala va tirha hi vukheta, hi vutinyiketeri bya xiyimo xa le henhla na xindzhuti, ku lava ku humelerisa tirhelovutinyiketeri rero, eka matshalatshala ma vona mo nyadziwa hi vatsongo lava hlalulaka ku tirhisana na swigevenga". Khomixinara u tshikelerile leswaku vatirhi va vukungundzwana va xenga ntshembo wa mani na mani no nyadza mfumo. "Hi nge kondzeleli swiendlo swihi na swihi swa vukungundzwana. Lexi i xipimelo lexi nga fanelangiki ku tluriwa hi munhu, naswona ku hava xiyimo endzeni kumbe ehandle ka SARS lexi vekaka un'wana na un'wana ehenhla ka nawu".

"Laha vumbhoni lebyi kombetaka vugevenga, SARS yi ta vhumbunula no tirhana na byona, yi ta kavanyeta xikimi, no vuyisela leswi kolotiwaka eka nkwama". U vurile leswaku SARS yi ta byarhisa vanhu hinkwawo lava tinghenelerisaka eka vugevenga vutihlamuleri, ku nga khathaleki ku nonoha kumbe nkarhi lowu lavekaka ku endla tano. "Xindzhuti a hi nhlawulo eka SARS; i masungulo eka xileriso xa hina".

Vatirhi vo tala va SARS, vaxavisi, na vahakelaxibalo va tirha hi ku tshembeka no landzelela nawu. Swiendlo leswi swa sweswinyana swa nsindziso wo landzelela nawu swi tekiwile ku va sirhelela, ku hlayisa mphikizano lowunene, no tiyisisa leswaku xibalo lexi kongomisiweke eka vunene bya mani na mani a xi hambukisiwi hi ndlela ya vukungundzwana.

SARS yi hlohlotela swirho swa mani na mani na vumaki ku mangala ku ba mati tingwenya ti etlela, vuxisi, kumbe minkatshamiseko ya khasitomo leyi ehleketeleriwaka hi ku tirhisa tichanele leti tumbuluxiweke.

Mayelana na vuxokoxoko byo tala, tihlanganise na SARS eka SARSMedia@sars.gov.za.